

KS. RAFAŁ WASIELEWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

NIEDZIELNA EUCHARYSTIA, JEJ ZNACZENIE W HISTORII I WE WSPÓLNOCIE KOŚCIOŁA

1. Wprowadzenie. 2. Liturgia to służba Boża. 3. Ogólny zarys głównych przemian w sprawowaniu niedzielnej liturgii. 4. Dlaczego niedziela równa się Msza święta? 5. Wartość niedzielnej liturgii dla człowieka. 6. Czynny udział w niedzielnej liturgii. 7. Liturgia celebrowana dla grup prowadzi do Eucharystii dla całej parafii, bo w parafii urzeczywistnia się Kościół. 8. Wnioski

Słowa kluczowe: Eucharystia, Msza święta, niedziela, Dzień Pański, liturgia, Wspólnota Kościoła

1. WPROWADZENIE

Artykuł podejmuje temat sakramentu Eucharystii w perspektywie niedzieli, gdyż to ten sakrament jest źródłem całego życia chrześcijańskiego, a Kościół żyje dzięki Eucharystii (*Ecclesia de Eucharistia vivit*)¹. Zostanie w nim przedstawiona w pewnym zarysie historia oraz teologia Mszy świętej celebrowanej w niedzielę, jak również ukazana zostanie wartość niedzieli dla Ludu Bożego.

2. LITURGIA TO SŁUŻBA BOŻA

„Istniał i nadal istnieje szereg prób określenia liturgii. Zmieniały się one w ciągu wieków w zależności od punktów patrzenia na liturgię, a te z kolei uwarunkowane były aktualną żywotnością myśli teologicznej, bądź też naciskiem na zewnętrzną poprawność wykonywania czynności liturgicznych”². Bez wątplenia wszyscy, którzy z pomocą Bożą przyjęli wezwanie Chrystusa i odpowiedzieli na nie dobrowolnie, zostali przynagleni Jego miłością do życia sakramentalnego i głoszenia Dobrej Nowiny na całej ziemi. Skarb ten otrzymany od Apostołów został do dziś wiernie

¹ Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 1.

² B. Nadolski, *Liturgika*, t. I, *Liturgika fundamentalna*, Poznań 1989, 10.

zachowany przez ich następców. Wszyscy więc wierzący w Chrystusa są powołani do przekazywania go z pokolenia na pokolenie, głosząc wiarę, przeżywając ją we Wspólnocie oraz celebrując ją w liturgii i w modlitwie. Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium* podkreśla bardzo wyraźnie, że to właśnie „liturgia jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła i źródłem, z którego wypływa cała jego moc. Albowiem apostołskie prace zmierzają do tego, aby wszyscy, którzy przez wiarę i chrzest stali się dziećmi Boga, razem się gromadzili, pośród Kościoła chwalili Boga, uczestniczyli w ofierze i spożywali Wieczerszą Pańską”³. Liturgia nie jest więc traktatem teologicznym czy naukowym wykładem, ale jest celebracją misterium Chrystusa, a więc działaniem Boga przez Jezusa w Duchu Świętym wraz ze zgromadzonym Ludem Bożym. Jest ona celebrowaniem Misterium Paschalnego.

Wierni uczestniczący we Mszy św. tworzą jedną społeczność świętą, która nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim składa Bogu Ojcu Niepokalaną Hostię. To uczestnictwo uzewnętrznia się przez pełne uczestnictwo w ofierze Chrystusa, wspólny śpiew, postawy ciała i gesty. Liturgię, a zwłaszcza niedzielą, uważa się więc za wypełnianie kapłańskiej funkcji Jezusa Chrystusa⁴ i dlatego w liturgii wszyscy biorą udział, bo w niej przez znaki dostrzegalne wyraża i dokonuje się uswięcenie człowieka, a Mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, sprawuje pełny kult publiczny należny Bogu⁵.

3. OGÓLNY ZARYS GŁÓWNYCH PRZEMIAN W SPRAWOWANIU NIEDZIELNEJ LITURGII

Historia niedzielnej celebracji, czy w ogóle celebracji eucharystycznej, swój początek czerpie od momentu Ostatniej Wieczery, kiedy to Pan Jezus ustanowił fundamentalną strukturę obrzędu Eucharystii, mówiąc: „To jest Ciało moje, które za was będzie wydane” (Łk 22, 19). Wtedy też połamał chleb i rozdał go jako pokarm. Podobnie uczynił, biorąc kielich z winem i mówiąc, „to jest Krew moja”⁶, po czym dał go wszystkim zgromadzonym do picia, nakazując czynić tak na Jego pamiątkę⁷.

Ta właśnie pamiątka Jego śmierci i zmartwychwstania od samych początków chrześcijaństwa była pojmowana i celebrowana przez wspólnotę wyznawców Chrystusa w każdą niedzielę w miejscach, w których się gromadzili⁸ w tzw. „dzień słońca” (łac. *dies solis*)⁹. Prawdopodobnie w inne dni nie sprawowano wówczas Eucharystii.

³ Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*, nr 10.

⁴ Zob. KL 7.

⁵ Tamże; zob. także *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, nr 218.

⁶ Tamże.

⁷ Nowy Testament zawiera aż cztery opisy ustanowienia Eucharystii: Mk 14, 22–25; Łk 22, 19–20; Mt 26, 26–29 i 1 Kor 11, 23–26.

⁸ Zob. Dz 20, 7 n. oraz 1 Kor 11, 16 n.

⁹ Nazwa pochodzi spoza chrześcijaństwa. Tradycja Imperium Rzymskiego łączyła ten dzień z kultem i świętem Słońca. Dowody tego do dziś odnaleźć można w różnych językach, a najprostszym przykładem jest tu chociażby: ang. *Sunday* czy niem. *Sonntag*. Taka interpretacja tego dnia: *Chrystus jako światłość świata*, pozwoliła wyznawcom Chrystusa nadać chrześcijański sens łacińskiej nazwie.

Przez pierwsze trzysta lat istnienia chrześcijaństwa niedziela była więc pierwszym i głównym świętem jako swego rodzaju chrześcijańska pascha tygodnia, czyli cotygodniowe wspomnienie misterium paschalnego¹⁰.

Od czasów cesarza Konstantyna niedziela była w coraz większym stopniu objęta ochroną ze strony państwa, stając się tym samym dniem wolnym od pracy¹¹. W IV w. niedzielna liturgia mszalna rozpoczęła się zdecydowanie rozwijać i wzbogacać o nowe elementy¹². Ustalony został m.in. tak zwany kanon rzymski modlitwy eucharystycznej¹³ (pozostał praktycznie niezmienny aż do 1968 r.) oraz wprowadzone zostały modlitwy *Sanctus* i *Ojcze nasz*.

Od V do VII w. szczególnego znaczenia zaczęły nabierać trzy główne momenty celebracji: kolekta, ofertorium i Komunia, którym towarzyszyły modlitwy i śpiew. W czasie łamania chleba wprowadzony został śpiew *Agnus Dei*. Pojawiły się też pierwsze księgi liturgiczne, do czytań zaczęto używać *lekcyjnarzy*¹⁴, do modlitw sakramentarza, a do śpiewów *graduálu*. Już wtedy obrządek rzymski został dobrze ugruntowany, choć istniała wciąż różnorodność i bogactwo sposobów celebracji. Ta jednak sytuacja uległa zmianie, a wspomniany rodzaj różnorodności celebracji przeżył wówczas swój schyłek.

Od VII do IX w. liturgia rzymska przeszczepiona została dzięki Karolowi Wielkiemu¹⁵ na tereny Galii, gdzie wprowadzono do niej modlitwy prywatne odmawiane po cichu przez kapłana. Coraz bardziej wtedy postępowało oddalanie się wiernych od aktywnego uczestnictwa we Mszy św., a wynikało to z nadal nadmiernej swobody kapłana w dziedzinie obrzędów liturgicznych. Większe akcentowanie wielkości i świętości Boga wyrażało się w poczuciu niegodności wiernych i kapłanów, a swój wyraz miało w licznych oskarżeniach się odmawianych wielokrotnie podczas Mszy św.¹⁶

Św. Justyn (†150) w swej apologii wyjaśniał cesarzowi Antoninusowi Piusowi (138–161), co ten dzień oznacza dla chrześcijan i jak obchodzą oni niedzielę: „W dniu zwanym dniem Słońca odbywa się w oznaczonym miejscu zebranie wszystkich nas, zarówno z miast jak i ze wsi. Czyta się wtedy pisma apostołskie lub prorockie, jak długo na to czas pozwala. Gdy lektor skończy, przewodniczący zabiera głos, upominając i zachęcając do naśladowania tych wzniosłych nauk. Następnie wszyscy powstajemy z miejsc i modlimy się za nas samych... oraz za wszystkich, w jakimkolwiek znajdują się miejscu, by otrzymali łaskę pełnienia w życiu dobrych uczynków i przestrzegania przykazań, a w końcu dostąpili zbawienia wiecznego. Po zakończeniu modlitw przekazujemy sobie nawzajem pocałunek pokoju. Z kolei bracia przynoszą przewodniczącemu chleb i kielich napełniony wodą zmieszaną z winem. Przewodniczący bierze je, wielbi Ojca wszechrzeczy przez imię Syna i Ducha Świętego oraz składa długie dziękczynienie (po grecku: eucharistian) za dary, jakich nam Bóg raczył udzielić. Modlitwy oraz dziękczynienie przewodniczącego kończy cały lud odpowiadając: Amen. Gdy przewodniczący zakończy dziękczynienie i cały lud odpowiedział, wtedy tak zwani u nas diakoni rozdzielają obecnym Eucharystię, czyli Chleb, oraz Wino z wodą, nad którymi odprawiano modlitwy dziękczynne, a nieobecnym zanoszą ją do domów (Apologia pierwsza n. 65 i 67)”, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1345.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini*. O świętowaniu niedzieli, nr 27, 76, 90, 91.

¹¹ Por. R. Berger, *Mały słownik liturgiczny*, Poznań 1990, 101–102.

¹² Zob. A. Znak, *Historia liturgii*, Oleśnica 1993, 51.

¹³ Zob. tamże, 54.

¹⁴ Poprzednio używana była księga Pisma Świętego (Biblia).

¹⁵ Zob. A. Znak, dz.cyt., 51.

¹⁶ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. I..., dz.cyt., 49.

„W tym bogatym i zróżnicowanym okresie rozwoju życia liturgicznego wspomnieć trzeba o powstaniu nowej księgi liturgicznej. Stare księgi liturgiczne rzymskie zawierały jedynie teksty modlitw. Dokładny natomiast przebieg liturgii zawierały tzw. *Ordines Romani*”¹⁷, a więc rzymskie rubryki. Miało to na celu zjednoczenie i ujednoczenie liturgii, a patrząc jeszcze szerzej – zjednoczenie chrześcijańskiej Europy.

W średniowieczu nastąpił rozwój kultu Eucharystii, aczkolwiek nie do końca wówczas idący w dobrym kierunku. Chodzi tu o kult Eucharystii poza Mszą św., w którym podniesienie (czyli adoracja), a dokładnie „patrzanie” na hostię było ważniejsze niż sam udział we Mszy św., czy nawet przyjęcie Komunii św. Wprowadzono wtedy do liturgii podniesienie hostii i kielicha oraz inklinacje¹⁸ i pokłony. Używano przy tym coraz mniej rozumianego przez wiernych języka łacińskiego.

Wierni zaś, nie rozumiejąc ducha i sensu obrzędów, oddalali się, poszukując innych form religijności i swoją uwagę poświęcali prywatnym praktykom religijnym¹⁹. Ta sytuacja zaowocowała niezrozumieniem, a w konsekwencji oddaleniem się wiernych od liturgii. Postępował wzrost pobożności prywatnej, w której coraz większą wartość miał kult świętych Pańskich. Relikwie i pielgrzymki do grobów świętych traktowano jak lekarstwo na rozmaite problemy, a nawet gwaranta zabezpieczenia przyszłości. Pobożność ta jednak coraz mniej była związana z liturgią.

Przy tym wszystkim spory wielkich teologów scholastycznych sprawiły, że zaniechano mistagogicznego²⁰ wprowadzania w liturgię (zwłaszcza w Eucharystię) na rzecz intelektualnych dywagacji, a głosy teologów katolickich oraz ataki ze strony reformacji stały się sporym bodźcem do przeprowadzenia reformy w Kościele.

Sobór Trydencki zmuszony był więc interweniować. Ojcowie soborowi zarządzili m.in. rewizję mszału. Nowy mszał został opublikowany w 1570 r. przez św. Piusa V i odtąd obowiązywał w całym Kościele obrządku łacińskiego²¹.

Od tamtej pory aż do końca XIX w. nie zostały wprowadzone żadne znaczące zmiany w liturgii Mszy św. Tu wyjątek stanowi jedynie kilka szczegółów, takich jak: *Confiteor*²² przed Komunią czy modlitwa dziękczynna po Komunii, które wprowadził Leon XIII. Pozostał natomiast w celebracjach język łaciński, co w ostatecznym rozrachunku doprowadziło do rozejścia się liturgii i pobożności ludowej. Przykładem tego był wspomniany już wcześniej w przypisie np. różaniec odmawiany podczas liturgii Mszy św.

Na tym gruncie rozpoczął się rozwijać tzw. ruch liturgiczny, określane jako „podejmowane na przełomie XIX i XX w. w krajach zachodniej Europy (Belgia, Francja, Niemcy, Anglia), początkowo w lokalnych wspólnotach wiernych świeckich i zakonnych, a potem popierane także przez papieży i Stolicę Apostolską, inicjatywy

¹⁷ Tamże, 49.

¹⁸ Łac. *Inclinatio* – oznacza przyklęknięcie.

¹⁹ Często wierni w czasie liturgii (która była po łacinie) odmawiali w języku ojczystym modlitwy do Świętych Pańskich, zwłaszcza do Matki Bożej.

²⁰ „Sam termin mistagogia jest rozumiany jako wprowadzenie w misteria, lecz można rozumieć go w odniesieniu do przestrzeni liturgicznej jako służbę w charakterze przewodnika”. J. Nowak, *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999, 148.

²¹ Oficjalnie *Rytuał rzymski* wydany został przez Piusa V w 1614 r.

²² Chodzi tu o spowiedź powszechną, łac. *Confiteor* znaczy *spowiadam*.

zmierzające do odkrycia głębi liturgii i takiego jej ukształtowania, aby skuteczniej wyrażała uświęcające i kultyczne działanie Chrystusa i Ducha Świętego w sakramentalnych znakach Kościoła²³.

Swoistym ożywieniem tego ruchu były dekrety i encykliki papieży²⁴. Pius X wydał m.in. dekrety o częstej Komunii św.²⁵ i o wczesnej Komunii św.²⁶, a pod naciskiem rozwijającego się ruchu liturgicznego w 1910 r. przedstawił również projekt reformy, który podjęty został w 1948 r. przez Piusa XII, a następnie przez Sobór Watykański II (11 X 1962–8 XI 1965), który zwołał papież Jan XXIII.

Sobór Watykański II, jako że zwołany w celu uwspółcześnienia²⁷ Kościoła katolickiego²⁸, miał charakter duszpasterski, a nie dogmatyczny, stąd wszystkie jego dokumenty mają również taki charakter. Trzeba tu jednak zaznaczyć wyraźnie, że pierwszym soborowym dokumentem była właśnie Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum concilium*²⁹, ogłoszona 4 grudnia 1963 r. przez papieża Pawła VI. Wtedy też dokonano szeregu zmian, gdyż Sobór uznał, „że do jego zadań należy szczególna troska o odnowienie i rozwój liturgii”³⁰. Zmiany te rozpoczęła reforma mszału³¹, przed nią jednak wydano 3 instrukcje wykonawcze do Konstytucji o liturgii świętej³² i inne istotne dokumenty dotyczące Kościoła i jego

²³ S. Czerwik, *Wprowadzenie do Konstytucji o liturgii świętej*, Wrocław 1986, 25; zob. także *Udział ludu w ofierze Mszy św. Zarys historyczny*, w: *Wprowadzenie do liturgii*, red. F. Blachnicki, W. Schenk, R. Zielasko, Poznań 1967, 236.

²⁴ Zob. Pius XII, *Mystici Corporis* z 1943, *Mediator Dei* z 1947 r.

²⁵ Pius X, Dekret *Sacra Tridentina Synodus*, Rzym, 20 XII 1905 r.

²⁶ Pius X, Dekret *Quam singulari Christus amore*, Rzym, 7 VIII 1910 r.

²⁷ Chodzi tu o „*Aggiornamento* (z wł. uwspółcześnienie, aktualizacja, dostosowanie do dzisiejszego dnia; dosł. udzisiejszenie, od: giorno; dzień) – we współczesnej teologii katolickiej i publicystyce termin odnoszący się do zadań duszpasterskich Soboru Watykańskiego II w zakresie odnowy liturgii, organizacji (prawa kanonicznego), relacji ekumenicznych, relacji z innymi religiami i relacji ze współczesną cywilizacją”, w: *ABC chrześcijanina. Mały słownik*, red. Sylwester Zalewski, Warszawa, 1999, 12.

²⁸ KL 1.

²⁹ Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*.

³⁰ KL 1.

³¹ Wydanie typiczne *Mszалу* ukazało się 23 marca 1970 r., zostały tam uwzględnione trzy nowe modlitwy eucharystyczne, a także została zwiększona liczba modlitw i prefacji W – ponad 90. Nowy Mszał dawał również możliwości szerokiego wyboru tekstów, a także dopuszczał w wielu miejscach inicjatywy celebransów i wiernych. Na uwagę zasługuje również fakt, iż wraz z *Mszalem* jedną całość stanowiło *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*. Nie miało ono już charakteru samych tylko rubryk, ale dokładnie opisywało obrzędy Eucharystii oraz zawierało wiele krótkich teologicznych wyjaśnień tej celebracji, jej części oraz poszczególnych obrzędów, a co najważniejsze pozwalało lepiej zrozumieć, czym jest i dlaczego właśnie tak powinno wyglądać sprawowanie Mszy św. Pełny przekład *Mszalu rzymskiego* ukazał się w 1986 r.

³² Chodzi tutaj o:

- I Instrukcja wykonawcza *Inter oecumenici* o należyтым wykonywaniu Konstytucji o liturgii świętej z 1964 r.,
- II Instrukcja wykonawcza *Tres abhinc annos* o należyтым wykonywaniu Konstytucji o liturgii świętej z 1967 r.
- III Instrukcja wykonawcza *Liturgicae instaurationes* o należyтым wykonywaniu Konstytucji o liturgii świętej z 1970 r.

liturgii³³, przywrócono modlitwę powszechną³⁴ oraz umożliwiono udzielanie wiernym Komunii świętej, również pod dwiema postaciami³⁵. Powrócono wtedy także do Mszy koncelebrowanej.

Sobór podjął również temat świętowania niedzieli jako jednego z centralnych punktów nauki o roku liturgicznym³⁶, w kontekście całej historii zbawienia, której dzień ten jest uobecniającą pamiątką³⁷. Chodziło o przywrócenie niedzieli jej właściwego, pierwotnego charakteru, który przez minione wieki został zatarty.

4. DLACZEGO NIEDZIELA RÓWNA SIĘ MSZA ŚWIĘTA?

Niedziela zawsze zawierała w sobie treści związane z najważniejszymi wydarzeniami z historii zbawienia, które dokonały się w Dzień Pański i wciąż na nowo ukazuje je wiernym. Przykładem są tu chociażby takie główne niedziele, jak: Palmowa³⁸, Zmartwychwstania³⁹ czy Zesłania Ducha Świętego⁴⁰. Sam Chrystus przecież w Objawieniu⁴¹ wyróżnił je i uświęcił swoją obecnością.

Udział w niedzielnej Mszy św. jest więc wyznaniem wiary, znakiem przynależności do Kościoła i łączności z nim oraz poważnym, prawnym obowiązkiem każdego wierzącego⁴². Potwierdza to ślad odwiecznej Tradycji Kościoła, którą zdecydowanie w swoich dokumentach podkreślił ostatni zwołany Sobór, nauczając, że w niedzielę „wierni powinni schodzić się razem dla słuchania Słowa Bożego i uczestniczenia w Eucharystii, tak aby wspominać Mękę, Zmartwychwstanie i chwałę Pana Jezusa i składać dziękczynienie Bogu, który ich odrodził przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa ku nadziei żywej”⁴³.

³³ Zob. np.:

- Instrukcja Świętej Kongregacji Obrzędów *Musicam Sacram* – o muzyce w świętej Liturgii z 1967 r.,
- Instrukcja Kongregacji Kultu Bożego O mszach dla grup specjalnych *Actio Pastoralis* z 1969 r.,
- Instrukcja dotycząca sposobu udzielania Komunii świętej *Memoriale Domini* z 1969 r.,
- List apostolski motu proprio Pawła VI *Ministeria Quaedam* z 1972 r.,
- Instrukcja Kongregacji Sakramentów *Immensae Caritatis* na temat ułatwiania w niektórych wypadkach przyjmowania Komunii Sakramentalnej z 1973 r.,

³⁴ Zob. KL 53.

³⁵ Por. *Wprowadzenie do liturgii*, red. F. Blachnicki, W. Schenk, R. Zielasko, Poznań–Warszawa–Lublin 1967, 332.

³⁶ Zob. rozdz. V KL.

³⁷ J. Grześkowiak. *Liturgia dziś*, Katowice 1982, 273–278; zob. także Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini*, nr 33.

³⁸ Zob. J 12, 12–16.

³⁹ Zob. Mt 28, 1–10.

⁴⁰ Zob. Dz 2, 1–11.

⁴¹ Chodzi tu o Chrystusa jako pełnię Objawienia, a więc Jego przyjście, życie, nauczanie, śmierć, zmartwychwstanie i ukazywanie się uczniom.

⁴² Pierwsze przykazanie kościelne (zob. np. KKK, nr 2042) nakazuje: w niedziele i inne świąteczne dni nakazane wierni są zobowiązani uczestniczyć we Mszy świętej i powstrzymać się od prac niekoniecznych.

⁴³ Jan Paweł II, *Dies Domini*, nr 6.

Głównym punktem Ostatniej Wieczerzy, a więc obecnej Mszy św., ustanowionym przez Chrystusa, jest oczywiście złożenie na ołtarzu chleba i wina⁴⁴, dalej modlitwa eucharystyczna, w centrum której znajduje się anamneza⁴⁵, potem konsekracja⁴⁶, a w końcu połamanie chleba oraz Komunia w postaci Ciała i Krwi Chrystusa⁴⁷. To jest część zwana dziś „liturgią eucharystyczną”, czyli rytualna czynność upamiętniająca Zmartwychwstałego Chrystusa (Misterium Paschalne).

Ta właśnie pamiętka Jego śmierci i zmartwychwstania od samych początków chrześcijaństwa była pojmowana i celebrowana przez wspólnotę wyznawców Chrystusa w każdą niedzielę w prywatnych domach i w innych miejscach, gdzie się gromadzili⁴⁸. Święta liturgia od samego początku była więc źródłem chrześcijaństwa, które kształtowało i nadal kształtuje się na niej, zwłaszcza na niedzielnej liturgii Eucharystii.

Sama niedziela bez liturgicznej celebracji Mszy św. nie odpowiada na wezwanie Chrystusa i nie spełnia tym samym swego podstawowego wymiaru, a przecież „zwyyczaj gromadzenia się chrześcijan w niedzielę sięga dnia zmartwychwstania Chrystusa”⁴⁹. To jedynie Bogu należy się pierwsze miejsce, a pierwszym obowiązkiem człowieka jest zwracanie się do Boga w modlitwie⁵⁰, tym bardziej tej wspólnotowej i przeżywanej na liturgii, a jeszcze dokładniej na niedzielnej liturgii Eucharystii.

⁴⁴ Obecne tzw. ofertorium, czyli ofiarowanie chleba i wina podczas sprawowania Mszy świętej. J. Ratzinger (w książce pt. *Eucharystia. Bóg blisko nas*, red. S. Horna i V. Pfnür, Kraków 2005, na stronie 74 wyjaśnia: *To, co my nazywamy „Ofiarowaniem” ma inne znaczenie. Niemieckie „Opferung” pochodzi albo od łacińskiego „offere”, albo – co bardziej prawdopodobne – od „operari”. „Offere” nie oznacza „ofiarować” (które w łacinie nosi nazwę „immolare”), lecz „dostarczać, przynieść, oddawać do dyspozycji”. Natomiast „operari” oznacza „działać” (tutaj także: „przygotować”). Zamysł był po prostu taki, że przecież musiał być przygotowany ołtarz eucharystyczny, a do tego potrzebne było „operari”, czyli różnego rodzaju „działanie”, by w stosowny dla eucharystii sposób – gotowe były świece, dary, chleb i wino.*

⁴⁵ Anamneza – opis lub pamiętka ustanowienia Eucharystii.

⁴⁶ Konsekracja to inaczej przeistoczenie lub transsubstancjacja (łac. *transsubstantiatio*) – w teologii katolickiej oznacza rzeczywistą przemianę substancji podczas Eucharystii: chleba (hostii) i wina w ciało i krew Jezusa Chrystusa. Termin ten został przyjęty podczas Soboru Laterańskiego IV w 1215 r.

⁴⁷ KKK nr 1374: *Sposób obecności Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi jest wyjątkowy. Stawia to Eucharystię ponad wszystkimi sakramentami i czyni z niej jakby doskonałość życia duchowego i cel, do którego zmierzają wszystkie sakramenty. W Najświętszym Sakramencie Eucharystii są zawarte prawdziwie, rzeczywiście i substancjalnie Ciało i Krew wraz z duszą i Bóstwem Pana Naszego Jezusa Chrystusa, a więc cały Chrystus. Ta obecność nazywa się rzeczywistą nie z racji wyłączności, tak jakby inne nie były rzeczywiste, ale przede wszystkim dlatego, że jest substancjalna i przez nią uobecnia się cały Chrystus, Bóg i człowiek.* Zob. także nr 1375–1378 i 1381.

⁴⁸ Zob. Dz 20, 7 n. oraz 1 Kor 11, 16 n. Jan Paweł II w Liście apostołskim *Dies Domini*, nr 76, pisze: „Otóż z woli Bożej najważniejsze wydarzenia historii zbawienia, stanowiące fundament życia Kościoła, były ściśle związane z Paschą i Pięćdziesiątnicą – dorocznymi świętami żydowskimi, które są też ich proroczą zapowiedzią. W drugim wieku chrześcijanie zaczęli obchodzić coroczną Paschę, czyli Wielkanoc, co w połączeniu ze świętowaniem Paschy cotygodniowej pozwoliło nadać szerszy wymiar rozważaniu tajemnicy śmierci i zmartwychwstania Chrystusa”.

⁴⁹ T. Sinka, *Zarys liturgiki*, Kraków 1997, 113.

⁵⁰ Zob. S. Czerwik, *Wprowadzenie*, w: *Konstytucja o liturgii świętej*, Wrocław 1986, 11–12.

Tu ośmielę się na małą, homiletyczną dygresję, popartą moim ulubionym i zarazem prostym przykładem, którego często używam: Chrystus jest Bogiem i może wszystko... W czasach, gdy chodził z Apostołami, np. łowić ryby, również mógł wypowiedzieć słowa: „To czyńcie na moją pamiątkę”⁵¹. Wówczas naszym obowiązkiem byłoby w niedzielę łowić ryby. Tak jednak nie uczynił!

5. WARTOŚĆ NIEDZIELNEJ LITURGII DLA CZŁOWIEKA

Jak wiemy z katechezy, niedziela, jako *Dies Domini*, czyli Dzień Pański⁵², a w niej liturgia Mszy św., zawsze w życiu każdej wspólnoty odgrywała ważną rolę i jest tak do dziś. Jest ona rdzeniem i podstawą całego roku liturgicznego⁵³ oraz jest najstarszym i pierwszym jego świętem⁵⁴. Jest pierwszym dniem tygodnia, w którym udział w zgromadzeniu eucharystycznym należy do istoty życia chrześcijańskiego i nie może być przysłaniana innymi obchodami⁵⁵.

Jan Paweł II jasno określił, że niedzielna Msza św. ma podstawowe znaczenie dla życia Kościoła i poszczególnych wiernych, ponieważ szczególnie skutecznie tworzy komunie i wychowuje do komunii, a uczestnictwo w niej jest wielkim i ważnym obowiązkiem pod warunkiem, że nie ma poważnej przeszkody⁵⁶.

„Sprawowanie Eucharystii stanowi ośrodek całego życia chrześcijańskiego zarówno dla Kościoła powszechnego, jak i dla wspólnot miejscowych tego Kościoła, ponieważ «inne sakramenty, tak jak wszystkie kościelne posługi i dzieła apostołstwa, wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają. W najświętszej Eucharystii zawiera się bowiem całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha i chleb żywy, który przez swoje Ciało ożywione i ożywiający Duchem Świętym daje życie ludziom, zapraszając ich i doprowadzając w ten sposób do ofiarowania razem z Nim samych siebie, swojej pracy i wszystkich rzeczy stworzonych»”⁵⁷.

To oznacza, że wierni swój udział w życiu Kościoła przejawiają właśnie poprzez uczestnictwo (mniej lub bardziej zaangażowane) w liturgii Mszy św., zwłaszcza

⁵¹ Tamże.

⁵² Zob. Dz 2, 20; Ap 1, 10; por. także KL 102.

⁵³ KL 106.

⁵⁴ Święteczny charakter niedzielnej Eucharystii wyraża radość, *jakiej Chrystus udziela swemu Kościołowi przez dar Ducha. Radość jest przecież jednym z owoców Ducha Świętego* (por. Rz 14, 17; Ga 5, 22), Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini*, nr 56.

⁵⁵ Tu wyjątek stanowią jedynie uroczystości Pańskie w okresie zwykłym w ciągu roku. W pozostałych okresach roku liturgicznego niedziela zawsze ma pierwszeństwo przed innymi obchodami, które w tym wypadku przekłada się na inny dzień tygodnia. Ważne jest również, że jeszcze podczas trwania Soboru Watykańskiego II wielu biskupów z całego świata (odpowiadając na postulaty wiernych) prosiło o sprawowanie Mszy świętej niedzielnej w sobotni wieczór. I Kongregacja Soboru pozwoliła na taką Eucharystię najpierw jedynie w niektórych kościołach i pod pewnymi warunkami, a w konsekwencji dla całego Kościoła powszechnego. Zob. S. Cichy, *Rozpoczęcie świętowania niedzieli w sobotę*, Ruch Biblijny i Liturgiczny, 43 (1990), nr 1–2, 37–39.

⁵⁶ Zob. Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 41; por. Jan Paweł II, List apostolski, *Dies Domini*, nr 49.

⁵⁷ *Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą*, Katowice 1985, 10.

tej niedzielnej. Chodzi tu więc o eklezjologię eucharystyczną, w której nie ma i nie może być Kościoła bez Eucharystii, bo Eucharystia to Chrystus – w Nim żyjemy⁵⁸ i w Nim żyje Kościół.

Obojętny na tę kwestię nie pozostaje św. Paweł w Liście do Koryntian, gdy we wnioskach praktycznych podaje wyraźnie: „Kielich błogosławieństwa, który błogosławimy, czy nie jest udziałem we Krwi Chrystusa? Chleb, który łamiemy, czyż nie jest udziałem w Ciele Chrystusa? Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno Ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba” (1 Kor 10, 16–17). I dodaje: „Czyż nie są w jedności z ołtarzem ci, którzy spożywają z ofiar na ołtarzu złożonych?” (1 Kor 10, 19).

W tym właśnie ujęciu, oprócz samego przekazu prawdy wiary o tajemnicy Eucharystii, św. Paweł umieszcza zarazem krótkie wyjaśnienie sensu i potrzeby liturgii Eucharystii sprawowanej we Wspólnocie Kościoła. „Jego opis ustanowienia Eucharystii w 1 Kor 11, 23–25 stanowi konsekwencję uczestnictwa w zgromadzeniach liturgicznych, a więc wytworzonej już tradycji liturgicznej, a co więcej, wskazuje na rzetelną odpowiedź tych, którzy uczestniczyli w Ostatniej Wieczerzy (grona Dwunastu) i wykonywali nakaz Chrystusa: «To czyńcie na moją pamiątkę» (1 Kor 11, 24.25; Łk 22, 19)”⁵⁹.

Stąd też tak ważne jest zachęcanie, uświadamianie i przygotowywanie wiernych do pełniejszego uczestnictwa w niedzielnej liturgii przez rozmaite artykuły i homilie na temat Eucharystii oraz wprowadzanie do każdej Mszy św.

To zwłaszcza niedzielna liturgia Mszy św. jest i powinna być przez duszpasterzy i służbę liturgiczną (mam tu na myśli np. ministrantów, lektorów, schole czy inne grupy) bardziej niż zwykle przygotowywana, zwłaszcza gdy grupy te utożsamiają się ze wspólnotą parafialną i są z nią związane, bo „nic nie ma tak żywotnego znaczenia i tak silnego wpływu formacyjnego na wspólnotę jak niedzielna celebracja dnia Pańskiego połączona z Eucharystią”⁶⁰.

6. CZYNNY UDZIAŁ W NIEDZIELNEJ LITURGII

Sytuację współczesną cechuje niewątpliwie niesłuchanie bogaty i dynamiczny ruch małych wspólnot chrześcijańskich i jest to z pewnością najciekawsze zjawisko w Kościele posoborowym. Skoro więc potwierdziliśmy, że ofiara eucharystyczna to centralny punkt w życiu Kościoła, tj. parafii, jej wspólnot i poszczególnych członków, to Msze św. sprawowane dla grup specjalnych są niewątpliwie ważnym elementem tworzącym społeczność jeszcze ściślej związaną ze sobą, a przede wszystkim z Bogiem, w których Kościół dostrzega szansę doświadczenia Mszy jako *communio*⁶¹. Uczestnictwo w takiej Eucharystii umożliwia głębsze jej przeżycie

⁵⁸ Por. Dz 17, 28.

⁵⁹ J. Nowak, dz.cyt., 59–60.

⁶⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie do trzeciej grupy Biskupów Stanów Zjednoczonych*, L'Osservatore Romano, 18 marca 1998, 4.

⁶¹ Por. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV, *Eucharystia*, Poznań 1992, 82.

i pogłębia wewnętrzną formację. Taka Msza św. przygotowana przez całą wspólnotę, która bierze w niej udział, i która jest w nią zaangażowana, jest zarazem autentycznym przejawem życia Kościoła oraz pogłębieniem i zrozumieniem sensu Eucharystii. To właśnie stanowi podkreślenie, że liturgia święta jest źródłem obcowania z Bogiem, któremu należy się pierwsze miejsce, jest też zarazem pierwszą szkołą duszy oraz pierwszym darem, który kapłani udzielają Ludowi Bożemu⁶².

W celebrowaniu liturgii powinni więc czynnie uczestniczyć wszyscy, którzy biorą w niej udział⁶³. W zgromadzeniu eucharystycznym przeżywanym w małych wspólnotach trzeba widzieć autentyczny przejaw życia Kościoła oraz wielką szansę pogłębienia i zrozumienia istotnego sensu liturgii i jej odnowy, zwłaszcza niedzielnej liturgii eucharystycznej. Mówi o tym wyraźnie Konstytucja o liturgii, kiedy wskazuje cel odnowy – aby, o ile tylko jest to możliwe, wierni łatwo mogli zrozumieć i uczestniczyć w liturgii w sposób pełny, czynny i zbiorowy⁶⁴. Wszyscy wierni uczestniczący we Mszy św. tworzą więc społeczność świętą, która nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim składa Bogu Niepokalaną Hostię.

To wewnętrzne uczestnictwo – *participatio actuosa*⁶⁵, o które postulował Sobór Watykański II, powinno też uzewnętrzniać się przez wspólny śpiew, wspólną postawę ciała oraz gesty. Mówi o tym również Dekret *Presbyterorum ordinis*⁶⁶ w takich wyrażeniach jak: „ofiarować Bogu siebie i rzeczy”, „uczestniczyć w Eucharystii”, „włączać się całkowicie w Ciało Chrystusa”, „przyjmować Eucharystię”, „śpiewać Panu”, „czynić dzięki” itp.⁶⁷.

Jan Paweł II w swoim nauczaniu przypomina słowa św. Pawła „Wy zaś jesteście wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, świętym narodem, ludem Bogu na własność przeznaczonym, abyście ogłaszali dzieła potęgi Tego, który was wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła” (1 P 2, 4–5. 9) i tłumaczy je następująco: „udział ludzi świeckich w potrójnym urzędzie Chrystusa – Kapłana, Proroka i Króla rozpoczyna się wraz z namaszczeniem Chrztu, rozwija przez Bierzmowanie, w Eucharystii zaś znajduje spełnienie i pełne mocy oparcie. Udział ten jest udziałem poszczególnych świeckich jako tych, którzy tworzą jedno Ciało Pańskie [...] i właśnie dlatego, że wywodzi się z przynależności do kościelnej wspólnoty, winien być przeżywany i realizowany we wspólnocie i dla wspólnoty”⁶⁸.

Wewnętrzne uczestnictwo jest więc praktycznie wytłumaczeniem całej reformy liturgicznej Soboru Watykańskiego II. „Matka Kościół bardzo pragnie, aby wszystkich wiernych prowadzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego się domaga sama natura liturgii. Na mocy chrztu lud chrześcijański,

⁶² Por. S. Czerwik, *Wprowadzenie, Konstytucja o liturgii świętej*, Wrocław 1986, 11–12.

⁶³ Zob. *Zalecenia Episkopatu Polski w związku z „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci”*, w: *To czynicie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, red. J. Miazek, Warszawa 1987, 83.

⁶⁴ Zob. KL 21.

⁶⁵ Chodzi o pełne, a więc w pełni świadome i rozumiałe uczestnictwo w liturgii.

⁶⁶ *Dekret Soboru Watykańskiego II o posłudze i życiu kapłanów* z 7 XII 1965 r.

⁶⁷ Por. A. Durak, *Treści uczestnictwa we Mszy Świętej w świetle formuł eucharystycznych Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich (Niedziele Wielkiego Postu i Paschy)*, Piła 1992, 152–165.

⁶⁸ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Christifideles laici*, nr 14.

rodzaj wybrany, królewskie kapłaństwo, naród święty, lud nabyty (1 P 2, 9; por. 2, 4–5) jest uprawniony i zobowiązany do takiego udziału⁶⁹. Ta aktywność w liturgii nie polega jednak tylko na wykonywaniu poszczególnych funkcji, ale bardziej na duchowym zaangażowaniu człowieka w celebrację „w Duchu i prawdzie” (J 4, 22). W tym właśnie wyraża się znaczenie liturgicznego zgromadzenia wiernych „jako zbioru poszczególnych osób występujących indywidualnie. Lecz we wspólnocie”⁷⁰.

7. LITURGIA CELEBROWANA DLA GRUP PROWADZI DO EUCHARYSTII DLA CAŁEJ PARAFII, BO W PARAFII URZECZYWISTNIA SIĘ KOŚCIÓŁ

Tu istotnym elementem dla każdej wspólnoty i jej formacji są Msze św. sprawowane dla grup specjalnych. Praktyka ta umożliwia głębsze przeżycie Eucharystii i pogłębioną formację wewnętrzną. Nie może ona jednak pozwolić zapomnieć, jak bardzo potrzebna jest postawa głębokiego szacunku dla form oficjalnej liturgii, będącej wyrazem autentycznej Tradycji i znakiem jedności, którego nie można zbagatelizować nawet w elementach zewnętrznych. Postawa taka ukazuje drogę do doskonałej harmonii między literą a duchem w sprawowaniu liturgii.

Msze św. sprawowane dla poszczególnych grup są oczywiście przedmiotem studiów w Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów⁷¹, która w dokumencie *Liturgiam authenticam* z 28 marca 2001 r.⁷², wskazuje, że akomodacje dla poszczególnych grup nie mogą prowadzić do zmian teologicznego znaczenia tekstów obrzędowych. Wobec tej zasadniczej troski o dokładną treść doktrynalną tekstów liturgicznych ustąpić musi nawet troska o ich artystyczny wydźwięk, tak czasami bardzo pożądaną przez współczesnych ludzi. Tak więc „teksty liturgiczne są głosem modlącego się Kościoła, a nie głosem poszczególnych grup albo pojedynczych ludzi: czy to dorosłych, czy dzieci”⁷³.

Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego w nr 11 pozwala celebransowi, jako przewodniczącemu zgromadzenia eucharystycznego, dostosowywać i wypowiadać niektóre pouczenia oraz formuły wprowadzające i kończące obrzęd. Jednakże adaptacja wymienionych formuł umieszczonych w Mszału powinna być stosowana wtedy, kiedy kapłan uzna, że przyniesie to duchowy pożytek uczestnikom Mszy św.⁷⁴. Ponieważ jednak pozwolenie to, zawarte w mszału⁷⁵ było rozmaicie interpretowane, powyższa sytuacja spowodowała już wówczas wydanie przez

⁶⁹ KL 14.

⁷⁰ J. Nowak, dz.cyt., 111.

⁷¹ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV, 82.

⁷² Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Liturgiam authenticam*, nr 22.

⁷³ Tamże, nr 27.

⁷⁴ „Może się okazać rzeczą właściwą, przynajmniej w pewnych wypadkach, dostosowanie ich do prawdziwych potrzeb wspólnoty”, *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 11.

⁷⁵ Tamże, nr 6; zob. także nr 313.

Kongregację ds. Kultu Bożego *Instrukcji dotyczącej odprawiania Mszy św. dla grup specjalnych*, zatwierdzonej 15 maja 1969 r.⁷⁶.

Instrukcja ta wskazuje na pewne możliwości ożywienia i uaktywnienia uczestnictwa w Eucharystii oraz uwypatnia szczególnie pozytywne możliwości w małych grupach ożywienia liturgii opartej na przepisach liturgicznych różnych dokumentów, interpretowanych w duchu ogólnych założeń soborowej odnowy liturgii. Podkreśla tu jednak szczególnie ten fakt, że Eucharystia w małych grupach musi być skierowana ku niedzielnemu zgromadzeniu całej parafii jako Kościoła lokalnego. Konferencja Episkopatu Polski, uwzględniając te wyjaśnienia⁷⁷, także wyraziła troskę o ducha prawdziwej wspólnoty w Kościele.

Najprostszym przykładem takich Mszy św. dla grup specjalnych, jaki chciałbym tu przytoczyć i na którym się oprę, są chociażby Msze św. z udziałem dzieci. Sam Chrystus powiedział: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie powstrzymujcie ich, do takich bowiem należy Królestwo Boże” (Mk 10, 14).

Dzieci, zwłaszcza te, które nie osiągnęły jeszcze wieku 7 lat, mają wielką trudność związaną z udziałem w Eucharystii. A Kościół pragnie, aby wszyscy ochrzczeni w Mszy św. uczestniczyli świadomie, czynnie i dobrowolnie⁷⁸. Ma więc obowiązek otaczać szczególną opieką dzieci ochrzczone, które mają być wprowadzone w pełni inicjacji chrześcijańskiej oraz czuwać, aby wszyscy ochrzczeni wzrastali w łączności z Chrystusem i braćmi. Znakiem i dowodem tego jest oczywiście uczestnictwo w uczcie eucharystycznej. Należy więc dzieci do tego odpowiednio przygotować i wprowadzać w jej głębsze znaczenie⁷⁹, aby mogły uczestniczyć w niej, rozumiejąc, co się tam dokonuje⁸⁰.

Papieska Kongregacja Spraw Kultu Bożego w trosce o to wychowanie wydała 1 listopada 1973 r., specjalny dokument o Mszach św. dla dzieci⁸¹. Owo dyrektorium⁸² pozwala, a nawet zaleca adaptowanie szczególnie liturgii słowa⁸³ do możliwości

⁷⁶ Tyt. dok. – *Actio pastoralis*.

⁷⁷ Pismo ogólne Kongregacji Kultu Bożego z dnia 27 kwietnia 1973 oraz List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II z 24 XII 1980 r.

⁷⁸ Por. KL 11.

⁷⁹ Por. Cz. Krakowiak, *Liturgia Mszy św. z udziałem dzieci*, w: *Mszal księgą życia chrześcijańskiego*, red. B. Nadolski, Poznań 1989, 438–439.

⁸⁰ Zob. KL 48.

⁸¹ Zob. *Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci*, w: *Eucharystia w dokumentach Kościoła*, red. J. Miazek, Warszawa 1987, 219–236.

⁸² Ten dokument z listopada 1973 r. jest podstawowym źródłem, innymi źródłami są wydane później dokumenty Stolicy Apostolskiej, jak: Instrukcja *Actio pastoralis* (15 V 1969 r.); Instrukcja *Ecclesiae de misterio* (15 VII 1997 r.); List ogólny *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (19 III 1999 r.); Instrukcja *Liturgiám authenticám* (28 III 2001 r.); *Nowe ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* z trzeciego wydania *Mszału rzymskiego* (18 III 2002 r.); Instrukcja *Redemptionis sacramentum* (25 III 2004 r.). Kolejne dokumenty wydawane przez Stolicę Apostolską potwierdzają lub doprecyzowują wcześniejsze wypowiedzi, ale też niekiedy odwołują to, co zostało wcześniej dopuszczone. Stąd też ważne jest odczytywanie ich z uwzględnieniem kolejności ich ogłaszania przez Stolicę Apostolską.

⁸³ Wstęp do aktu pokutnego można prowadzić swoimi słowami, można ułożyć specjalne modlitwy, które dzieci powtarzają za kapłanem. Dopuszczalne jest też zastąpienie psalmu responsoryjnego piosenką religijną, a w Liturgii Słowa wystarczy tylko jedno czytanie, powinna to być

percepcyjnych dziecka. Wręcz wskazuje na potrzebę stworzenia lekcjonarza dla Mszy z udziałem dzieci. To dyrektorium przewiduje wiele akomodacji tekstów liturgicznych w celu ułatwienia dzieciom bardziej świadomego uczestnictwa we Mszy św. Wśród tych akomodacji znalazła się np. możliwość zastąpienia w uroczystości Credo nicejsko-konstantynopolitańskiego Symbolem Apostolskim⁸⁴. Ponadto w celu ułatwienia dzieciom uczestnictwa w śpiewie dyrektorium umożliwiło wprowadzenie popularnych przekładów *Chwała na wysokości, Wierzę, Święty i Baranku Boży*. Przypomnieć należy tu jednak, że dyrektorium nie pozwoliło na jakiegokolwiek zmiany, lecz jedynie na te zatwierdzone przez kompetentną władzę.

W ślad za dyrektorium poszło opublikowanie w 1974 r. trzech Modlitw eucharystycznych do zastosowania w Mszach św. z udziałem dzieci⁸⁵.

Biskupi zebrani na 155. Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie wydali również specjalne zalecenie duszpasterskie nawiązujące do tegoż dyrektorium, które nacechowane jest wielką troską o świadome, czynne i owocne uczestnictwo dzieci we Mszy św. Episkopat pragnął podkreślić szczególnie te wskazania, które w Polsce są najbardziej aktualne, i które powinny być zrealizowane najpierw⁸⁶. Taka Msza św. musi być przede wszystkim solidnie przygotowana i to nie tylko przez odprawiającego ją kapłana. Tym przygotowaniem powinna zająć się nawet specjalna grupa ludzi, w skład której wejdą: duszpasterz, rodzice, katecheci oraz uformowana młodzież, która pomoże w pokierowaniu dziećmi, by i one w sposób aktywny uczestniczyły w Eucharystii, mając w niej odpowiednie role do spełnienia.

zwłaszcza Ewangelia, którą można dowolnie wybrać i połączyć z tematyką homilii. Ta z kolei najlepiej gdy jest dialogowana i towarzyszą jej pomoce wizualne. Podczas takiej Mszy dzieci powinny również aktywnie uczestniczyć w modlitwie powszechnej i w procesji z darami ofiarnymi.

W stosowaniu powyższych adaptacji obowiązują m.in. następujące zasady:

- a. Wprowadzenia i zachęty celebransa, na które pozwala dyrektorium, mają być krótkie i dobrze przygotowane pod względem teologicznym.
- b. Przystosowując treść modlitw mszalnych (kolekta, modlitwa nad darami, modlitwa po Komunii) do potrzeb dzieci, należy przygotować je na piśmie.
- c. Dzieci należy uczyć tradycyjnych pieśni kościelnych. Nowe pieśni wolno wprowadzać, jeżeli ich słowa i melodia są zatwierdzone wyraźnie do użytku liturgicznego przez Konferencję Episkopatu (dla całej Polski) albo przez miejscowego ordynariusza.
- d. Oprócz organów wolno używać także innych instrumentów, by ich zestaw był zgodny z tradycją. W normalnych warunkach nie wolno stosować muzyki mechanicznie odtwarzanej.

⁸⁴ Obecnie dotyczy to nie tylko Mszy z udziałem dzieci, ale i w ogóle Mszy świętych. Zwłaszcza w okresach paschalnych można odmawiać *Symbol Apostolski* – ze względu na to, że jest to starożytny symbol chrześcijański.

⁸⁵ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV..., dz.cyt., 83.

⁸⁶ Zob. *Zalecenia Episkopatu Polski w związku z „Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci”*, w: *To czynicie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, red. J. Miazek, Warszawa 1987, 236–240.

8. WNIOSKI

Celebrowanie Eucharystii jako czynność Chrystusa i całego Ludu Bożego, stanowi centrum życia chrześcijańskiego – zarówno Kościoła powszechnego, jak i lokalnego oraz poszczególnych wiernych⁸⁷. Dlatego rzeczą nadzwyczaj ważną jest tak przygotować niedzielną liturgię Mszy św., aby duchowni oraz wierni, uczestnicząc w niej, w pełniejszym stopniu mogli otrzymać te owoce, dla których osiągnięcia Chrystus Pan ustanowił eucharystyczną Ofiarę swego Ciała i Krwi i powierzył ją Kościołowi⁸⁸.

Liturgia, a zwłaszcza ta niedzielna, przeżywana w pełnej wspólnoty Kościoła, w której angażują się poszczególne grupy i wierni, jest dalszym ciągiem przepowiadania i realizacji Bożego planu zbawienia i kontynuacją dziejów zbawienia, do którego wszyscy są wezwani.

Jako potwierdzenie tej tezy, posłużę się słowami św. Jana Pawła II z Listu apostołskiego *Dies Domini*, w którym napisał: „Właśnie bowiem podczas niedzielnej Mszy św. chrześcijanie szczególnie mocno przeżywają to, czego doświadczyli Apostołowie wieczorem w dniu Paschy, gdy Zmartwychwstały objawił się im wszystkim, zgromadzonym w jednym miejscu (por. J 20, 19). W tej niewielkiej wspólnoty uczniów, stanowiącej załóżkę Kościoła, był w pewien sposób obecny Lud Boży wszystkich czasów. Dzięki ich świadectwu wszystkie pokolenia wierzących słyszą echo pozdrowienia Chrystusa, przynoszącego mesjański dar pokoju, który On nabył za cenę swojej krwi i ofiarował razem ze swym Duchem: «Pokój wam!»⁸⁹.

Od wieków więc „święta Matka Kościół uważa za swój obowiązek obchodzić w czcigodnym wspomnieniu zbawcze dzieło swego boskiego Oblubieńca przez cały rok w ustalonych dniach. Każdego tygodnia Kościół obchodzi pamiątkę Zmartwychwstania Pańskiego w dniu, który nazwał Pańskim, a raz w roku czci je także razem z jego błogosławioną Męką na Wielkanoc w to swoje największe święto. Z biegiem roku Kościół odśladania całe misterium Chrystusa, począwszy od Wcielenia i Narodzenia aż do Wniebowstąpienia, do dnia Zesłania Ducha Świętego oraz oczekiwania błogosławionej nadziei i przyjścia Pańskiego. W ten sposób obchodząc misterium Odkupienia, Kościół otwiera bogactwa zbawczych czynów i zasług swojego Pana, tak że one uobecniają się niejako w każdym czasie, aby wierni zetknęli się z nimi i dostąpili łaski zbawienia⁹⁰ poprzez modlitwę przeżywaną na niedzielnym zgromadzeniu wiernych⁹¹.

Trzeba więc podkreślić, jak istotne jest, aby umożliwić wiernym świadome, czynne i pełne uczestnictwo w celebrowanych obrzędach, które są w pełni służbą Bożą w kontekście całej historii zbawienia, a której niedziela jest uobecniającą pamiątką⁹².

Stąd też tak potrzebne jest permanentne formowanie, przygotowywanie i ukierunkowywanie wiernych do coraz pełniejszego uczestnictwa w niedzielnej liturgii,

⁸⁷ Por. OWMR, nr 1.

⁸⁸ Zob. OWMR, nr 2.

⁸⁹ Jan Paweł II, List apostołski *Dies Domini*, nr 33.

⁹⁰ KL 102.

⁹¹ Zob. S. Czerwik, *Wprowadzenie, w: Konstytucja o liturgii świętej*, Wrocław 1986, 11–12.

⁹² Zob. J. Grześkowiak, *Liturgia dziś*, Katowice 1982, 273–278.

aby wszyscy wierni, uczestnicząc we Mszy św., tworzyli świadomą społeczność, która zawsze ukierunkowana jest na niedzielne zgromadzenie wiernych, przeżywane jako komunია z całą wspólnotą.

Dostosowywanie i celebrowanie Mszy św. z udziałem dzieci czy innych grup specjalnych, których w Kościele jest wielka liczba, nie powinno i nie może przerażać się w zupełnie odrębne obrzędy, które różnią się od obrzędów celebrowanych jako niedzielne, obowiązkowe zgromadzenie wiernych. To nie dzieci czy inne grupy, lecz całe zgromadzenie liturgiczne złożone ze wszystkich osób – i tych w podszłym wieku, i dorosłych, młodzieży i dzieci uczestniczy we Mszy św. Tak więc ostatecznie dostosowywanie i celebrowanie Mszy św. dla rozmaitych grup w Kościele ma na celu doprowadzenie ich do Eucharystii z udziałem całej wspólnoty, a szczególnie do regularnego świętowania niedzielnej liturgii Mszy św.⁹³

BIBLIOGRAFIA

- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. *Biblia Tysiąclecia*, wyd. IV, Poznań 1997.
- Agenda Liturgiczna*, Opole 1981.
- Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis*, Warszawa 2007.
- Berger R., *Mały słownik liturgiczny*, Poznań 1990.
- Czerwik S., *Konstytucja o liturgii świętej*, Wrocław 1986,
- Durak A., *Treści uczestnictwa we Mszy Świętej w świetle formuł eucharystycznych Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich (Niedziele Wielkiego Postu i Paschy)*, Piła 1992.
- Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, red. S. Cichy, Poznań 2003.
- Encyklopedia katolicka*, red. F. Grylewicz, t. I, Lublin 1985.
- Grześkowiak J., *Liturgia dziś*, Katowice 1982.
- Horna S., Pfnür V., *Eucharystia. Bóg blisko nas*, Kraków 2005.
- Jan Paweł II, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 1996.
- Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, Kraków 2017.
- Jan Paweł II, List apostolski *Dies Domini*, Watykan 31 V 1998.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Kielce 2005.
- Komunia święta i kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą świętą dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2008.
- Krakowiak Cz., Adamowicz L., *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1999*, Lublin 1999.
- Liturgia godzin*, t. II (Wielki Post, Okres Wielkanocny), Poznań 1984.
- Miazek J., *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*, Warszawa 1987.
- Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej 1, 1992, nr 1.
- Mokrzycki B., *Święta liturgia Kościoła*, Warszawa 1985.
- Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. I, Poznań 1989.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. II, Poznań 1991.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. IV, Poznań 1992.
- Nadolski B., *Mszał księgą życia chrześcijańskiego*, Poznań 1989.
- Nowak J., *Apostolski wymiar liturgii*, Poznań 1999.
- Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, Poznań 2004.

⁹³ Zob. *Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci*, nr 21.

- Orędownik Diecezji Chełmińskiej, nr 22 (1971).
Orędownik Diecezji Chełmińskiej, nr 3–4 (1966).
Katolicyzm A–Z, red. Z. Pawlak, Poznań 1989.
Ruch Biblijny i Liturgiczny, nr 3 (XXXIV) 1981.
Sinka T., *Zarys liturgiki*, Gościkowo–Paradyż 1988.
Sinka T., *Zarys liturgiki*, Kraków 1997.
Rytuał diecezjalny. Liturgia i nabożeństwa Kościoła Pelplińskiego, red. E. Skalski E, Pelplin 2006.
Sobór Watykański II. *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002.
Wprowadzenie do liturgii, red. F. Blachnicki, W. Schenk, R. Zielasko, Poznań–Warszawa–Lublin 1967.
Znak A., *Historia liturgii*, Oleśnica 1993.

SUNDAY EUCHARIST, ITS IMPORTANCE IN HISTORY AND IN THE COMMUNITY OF THE CHURCH

Summary

The article presents the sacrament of the Eucharist in the perspective of Sunday, because this sacrament is the source of the whole Christian life, and the Church lives thanks to the Eucharist (*Ecclesia de Eucharistia vivit*). It presents an overview of the major changes in the liturgy and the theology of the Holy Mass on Sunday, as well as the value of Sunday for the People of God. The liturgy, especially the Sunday liturgy, is not a theological treatise or a scientific lecture, but a celebration of the mystery of Christ, that is, the action of God himself together with the gathered People of God. It is an authentic confession of faith and a sign of belonging to the Church of God and union with him. The faithful, when they do not understand the spirit and meaning of the rites, withdraw, sometimes looking for other forms of religiosity. Therefore, there is a need to encourage, educate and prepare them for a fuller participation in the Sunday liturgy, which is, after all, of fundamental importance for the life of the Church and its individual members. It is the liturgy that effectively creates communion and educates to communion. The liturgy, especially the Sunday liturgy, lived in the full communion of the Church, reveals the entire mystery of Christ, from the Incarnation and Nativity to the Ascension and Pentecost, and the expectation of the blessed hope and coming of Christ. It is the realization of God's plan of salvation and the continuation of the history of salvation to which all are called.

Key words: Eucharist, Holy Mass, Sunday, Lord's Day, liturgy, Church community

Nota o Autorze

Ksiądz **Rafał WASIELEWSKI** – prezbiter diecezji pelplińskiej, licencjat teologii, doktorant UKSW, proboszcz Polskiej Misji Katolickiej w Wiesbaden, Niemcy.
Kontakt e-mail: x-w@wp.eu